

ACC. N:R M. 14084:1-8.

Landskap: *Halland* Upptecknare: *Gunnilla Skänsson, Lund*
Härad: *Tönnerjö* Berättare: *Oscar Nilsson*
Socken: *Brevared* Berättarens yrke: *f. d. lantbrukare*
Uppteckningsår: *1956* Född år *1879* i *Fjörböke, Brevareds socken*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När den nya tiden kom till bygden. s. 1-6.
Slakt. s. 7.
Hemmetts prydnade. s. 8.

Lu F 73.

Lu F 49

ACC. N:R M. 14084: /.

Det fanns en, som man kunde kalla föregångsman inom bygden, och det var Johan Persson från Dottrabol, född c:a 1870. Han var socialdemokrat ut i fingerspetsarna och arbetade särskilt på att förbättra kommunikationerna och skolväsendet. Dottrabol låg i en ödemark, inga ordentliga vägar ledde ut till landsvägen 6:a tio km därifrån. Han började med att intressera grannarna för vägarbetet, men gick sedan till kommunen och fick hjälp därifrån.

I Breared har bystämma ej förekommit på långa tider. Men ännu lever byalaget kvar i seden att till begravning bjuda lagets män. Det ska vara en kvarleva från den tid då liket bars av dessa den ofta långa vägen till kyrkan.

(I Odensjö, Kronobergs län, fungerar ännu byalaget. Man samlas hos den avgående åldermannen på påskafton. Till ordförande väljes däremot ofta en annan än åldermannen. Här fastställles bl.a. den dag, då gärdesgårdar och grindar skall vara klara, beslutes om vägarbeten och väljes en särskild snöplogsförman, som har till uppgift att kalla de övriga männen när vägar-
na ska plogas. Uppgift från meddelarens hustru.)

Jorden brukades med träårder, som liksom andra redskap tillverkades på gården. Om man fann en björkbit med den rätta svängen när man högg ved, så sparades den och försågs med en stålplåt. Man körde med kor och oxar. Jag har själv sett en ko och en mager gammal häst förspända tillsammans. Det var väl på 80-90-talen man slutade köra med oxar. - En och annan hade

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 14084:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

vagn med järnskena, men det vanliga var trälöta av egen tillverkning. Vagnsaxlarna var också av trä.

All säd slagtröskades. Husmodern var ofta själv med. Ottetröskan började klockan tre, när det blev ljust hade man annat att syssla med. På kvällen efter klockan fem kunde man fortsätta. På logen lystes vi av en lykta, tillverkad av fårets tarmkåxhinna, utspänd av fyra 15 cm höga träpinnar, som var intappade i ett trästycke nertill och ett upptill, försett med hål för röken. I lyktan brann ett talgljus.

I bäckarna fanns "byaskvaltor" eller "hemmakvarnar". I Breared fanns många väl ett tjugotal. Råg och korn torkades först i bakugnen. Ofta var bäckarna så små att man bara kunde mala efter regnperioder. Far sa ofta till mig att köra och mala när grisarna ingenting hade att äta. Jag körde med oxar och kor och fick stanna hela natten. Det gick långsamt, fick man en säck i timman så gick det bra. För att få tillräcklig kraft fick man stämma, ovanför kvarnen fanns en damm med luckor. Efter en eller två timmar fick man stämma igen. Omkring 1890 började vi köra säden till större kvarnar, där hjulet drevs med ovanfall, runt en horisontell axel. Men länge användes byaskvaltorna samtidigt.

Vi hade bokskog på utägorna och inga barrträd. Svinen gick lösa i skogen. Nötkreaturen var små och magra, och man tog tillvara allt gräs. Det var en skamm att inte hösta rent runt varenda sten. Tre man höll på med hösten i sex veckor. Timotej började odlas c:a 1879-80, klöver något senare. Vi od-

ACC. N:R M. 14084:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

lade mycket potatis, den gamla, svenska rödpotatisen. Vidare havre, råg och korn. Kornet skars med skära. Vi hade vanligen femårigt skifte - potatis - råg - havre - korn. Efter havren blev det så mycket ogräs, att man tog höskörd utan sådd.

I trädgården hade man bärbuskar och mycket kryddväxter, t.ex. timjan och mejram.

Innan järnvägen kom 1889 höll gästgivargårdarna skjuts från Halmstad till Växjö. Skjutsen gick en gång i veckan. Posten tog mjölkbudet hit från mejeriet i Mahult. Sen järnvägen kommit hämtades den i luckan på station.

De viktigaste hemslöjdsprodukterna var hornskeदार och träskor, förvaringskärl för exportsmör och silltunnor. En del såldes i lanthandeln eller på torget, annars var byte gårdarna emellan vanligast.

Ända från Önnaryd kom de körandes med oxar till Halmstad för att sälja bräder, mejeriprodukter, ägg och honung. En sådan färd tog tre dagar och inbringade omkring femton kronor. I stan köpte man salt och en tunna salt sill, som delades mellan grannarna. Självt har jag på natten gått med smör till stan, med en korg på magen och en på ryggen. Vi sålde bara på torget, jag vet inte att något gick till handlande i stan. Det som inte blev sålt kom med hem igen. Lingon sålde vi mycket av.

Handelsbod fick vi omkring 1870 både i Fridhem och i ~~Bräreda~~ Breared. Där fanns kaffe, snus och tobak, knappar och nålar, örter, mjöl och mycket annat.

ACC. N:R M. 14084:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Ett par gånger om året kom gårdfarihandlarna och sålde, särskilt till damerna. Judarna ville helst byta - de tog våra gamla vävda och målade bonader och lämnade billigt kram i utbyte. Det sades att de sålde våra saker nere i Tyskland och Ryssland.

1911 for jag till Amerika. Pengarna tröt här hemma. Kom hem under världskriget men för tillbaka 1926. Jag arbetade som snickare först och sedan på en stor maskinfabrik.

Den gamla stugan revs 1911. Där var två rum med höga trösklar, omkring 15 cm höga. Golvtiljorna var breda men avsmalnande som trädstammar, och låg därför i sicksock. De var fästade med tränaglar. Spisen var vitlimmad och stugan värmdes av uteliggaren. Maten lagades i den öppna spisen, och kärlen stod på en trefot. Ugn fanns också. Till jul bakade man så det räckte ända till påsk.

Lyse fick man av fotogen - sen omkring 1875 - och av talgljus. De stöptes hemma efter slakten av ko-ochfårtalg. Det var en stor fest, och hundratals ljus stöptes. Länge hade man också järnsmidda stickhållare. Stickorna gjorde man inne i stugan i stora mängder.

Hemma fanns bonader med bibliska motiv målade på linneduk. På bjälkarna skulle flätterna sitta, och däremellan drätterna. På hyllor längs takväggarna-
bjälkarna stod tenn och koppar och gammalt vackert porslin. På väggen satt ett fönster med fyra små grönaktiga rutor. På väggen mitt emot spisen satt en bom, som kunde fällas fram och stänga till för stugan. En främling skulle

aldrig gå över den gränsen, det ansågs oskickligt.

Lördagsgillen hölls i stugorna där man fick dansa. Mattorna togs bort och snart var golvet fullt av hasselnötsskal. Skramlegillen förekom också. Vid 1 maj sjöng vi för ägg och kunde få 40-50 tjog och pengar dessutom. En del ägg såldes, och så kunde vi köpa litet mat, brännvin och vin. Ibland fick man lägga en krona, och det var mycket på den tåden. Så lekte vi och dansade, "gömma ring", "byta maka", "tjuv och tjuv", "Jungfrun i ringen" och "fria på narri". De vanligaste danserna var polka, mazurka, slät vals, tysk vals och schottis. Hambo förekom inte, men ibland kadrilj, fast det var en svår dans.

Den första tidningen jag minns var "Triumf", en veckotidning, som två eller tre personer hade tillsammans. Den första dagstidningen var Halland. Det fanns också de som slog sig samman om en stockholmstidning. Bibeln, psalmboken ~~en~~ och en mängd postillor fanns i hemmen, Fritiofs saga lästes mycket.

Läkblad lades på sår, och malört i brännvin användes för magpina. En man som hade sår som ej ville läka gick och letade efter vackra, täta spindelnät och lade dem på.

Staffan i Skarbo (Stefan Johansson i Skarbohult) hette en klok som far skickade efter en gång när jag var liten. Den sjuka oxen leddes ner till bäcken. Där skar Staffan alpinnar och med dem gjorde han krummelurer när han gick runt oxen. Vi barn fick inte stå var vi ville, för Staffan skulle driva villarpaskottet från oxen och då blev den sjuk som stod i vägen. Men

ACC. N:R M. 14084:6.

oxen däg i alla fall.

Förr höll man mycket strängt på vilodagens helgd. Redan på lördagseftermiddagen skulle man sluta arbetet och förbereda sig för helgen och kyrkobesöket. Däremot kunde man börja sköta viktiga sysslor på söndagseftermiddagen. Vilodagen respekterades även av de gudlöse, eljest hade de fått en våldsam opinion mot sig.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 14084:7.

Man slaktade på hösten i oktober. Grisen togs in i köket. Sen man tagit slaktsupen togs svinet upp på slaktbänken. Runt trynet lades ett snöre, som drogs åt med hjälp av en pinne, och så fick man bättre tag om huvudet. Sen stacks grisen med kniv. Och så fick man stickesupen. Det hände att gubbarna fått så mycket i sig att grisen under stickesupen hoppade ner från bänken.

Vidare slaktades ett ungdjur eller en gammal ko, två, tre lamm, ett eller två får, ett par vädurna baggar. Ingenting såldes. Köttet saltades och tor-kades på stänger i taket. Sedan lades det i en stor ekkista på vinden.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 14084:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Till pingst och midsommar pryddes stugan med lövgirlander i stället för drätter. I spisen stod ständigt löv - det byttes varje lördag.

Till högtider gjordes golvet vitt med en halmviska och fin sand, och sedan repades enris. Det gjordes särskilt till pingst, men även midsommar, bröllop och begravning. Till jul ströddes i gamla tider halm på golvet, med det minns jag ej självt. Julnatten sov man i halmen.

Omkring 1880 hade man halmmattor med linvarp. Men de gick snart sönder, för man slet först upp varpen. Samtidigt fanns trasmattor. De skulle helst täcka hela golvet.

Ofta tapetserade man direkt på den ohyvlade brädväggen. Storblommiga tapeter i rött och blått. De bibliska tavlorna kom på 80-talet. De hängde högt uppe under taket. Bibliska oljetryck fästes utan ram. Dem fick man genom gårdfarihandlarna.

Till jul satte vi upp julark, tryckta bilder med skämtsamma eller religiösa motiv, t.ex. Girigbuken och Bröllopet i Kana. Då badades man också i ett stort träkar inne i stugan, vare sig man ville eller ej. Det var på julafton.

I sängen hade vi halm, och däröver ett hemvävt täcke av grovt linne och bomull. Lakanet täckte ofta bara huvudgården. Överst låg ett täcke med fårskinnspäls. Halmen byttes ungefär en gång i månaden.